

๒๕๓๔ ส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย

จิตรกรรมไทยแบบประเพณีในปัจจุบัน

EXHIBITION OF CONTEMPORARY THAI PAINTING IN THE TRADITIONAL STYLE

Rama IX Art Museum Foundation

สารบัญ

คำนำ

จิตรกรรมไทยแบบประเพณี : ความหมาย

ลักษณะจิตรกรรมไทยแบบประเพณี

คุณค่าของจิตรกรรมไทย

วิวัฒนาการของงานจิตรกรรมไทย

การอนุรักษ์และสืบทอดจิตรกรรมไทย : ทุนวิศรานุวัดติวงศ์
บรรณานุกรม

คำปรารภ

เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๓๖ พรรษา ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๔ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย มีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และซาบซึ้งในพระจริยาวัตรของพระองค์ท่านที่ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะบำเพ็ญพระราชภารกิจในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและสร้างสรรค์มรดกของชาติ เป็นแบบอย่างแก่พสกนิกรชาวไทยที่จะได้เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทในการสร้างสรรค์ และธำรงรักษามรดกของชาติให้ยั่งยืนตลอดไป จึงมีโครงการจัดกิจกรรม เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยจัดมหกรรมนิทรรศการอนุรักษ์มรดกไทย เฉลิมพระเกียรติ ณ ห้องนิทรรศการหมุนเวียน ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ตลอดปีพุทธศักราช ๒๕๓๔ อันประกอบด้วยนิทรรศการ ศิลปวัฒนธรรมไทย สาขาต่างๆ รวม ๖ เรื่อง ดังนี้

๑. นิทรรศการจิตรกรรมไทยแบบประเพณีในปัจจุบัน ในเดือนมีนาคม ๒๕๓๔
๒. นิทรรศการพิเศษ เรื่อง รามเกียรติ์ในศิลปะและวัฒนธรรมไทย ในเดือนเมษายน ๒๕๓๔
๓. นิทรรศการศิลปะตรณศึกษา (ฐานเฉลิมพระเกียรติฯ) ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๓๔
๔. นิทรรศการหนังใหญ่วัดขนอน ในเดือนมิถุนายน ๒๕๓๔
๕. นิทรรศการภาพถ่ายบันทึกหลักฐานโบราณสถาน - โบราณวัตถุ ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๓๔
๖. นิทรรศการมรดกพื้นบ้านของไทย ในเดือนสิงหาคม ๒๕๓๔

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า มหกรรมนิทรรศการอนุรักษ์มรดกไทยเฉลิมพระเกียรติดังกล่าว จะเป็นการเผยแพร่ความรู้ และการอนุรักษ์สืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ อันเป็นการดำเนินตามแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี องค์อัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย เป็นการถวายราชสักการะและร่วมเฉลิมฉลองในมหามงคลวโรกาสนี้

เลขประจำหนังสือ.....
วันลงทะเบียน...../...../
เลขทะเบียน.....

(นายเอกวิทย์ ณ ถลาง)
เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

มูลนิธิ
หอศิลปะแห่งรัชกาลที่๙
RAMA IX ART MUSEUM FOUNDATION

เลขที่ 11 ถนนพหลโยธิน แขวงสี่พระยา
เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500
Tel. 235-9285-9 Fax. 235-9285

CON-tempus
THE BANGKOK FINE ART CENTER

คำนำ

จิตรกรรมไทยแบบประเพณีเป็นจิตรศิลป์กรมอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชาติที่มีคุณค่าทางศิลปะและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคุณค่าเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี สังคม สิ่งแวดล้อม และสาระอื่นๆ ที่ประกอบเป็นภาพจิตรกรรมไทย

จากหลักฐานที่ปรากฏ เช่น ภาพวาดตามผนังถ้ำและภาชนะเครื่องปั้นดินเผา สันนิษฐานว่าภาพจิตรกรรมเหล่านี้ ได้เขียนขึ้นตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ การเขียนภาพจิตรกรรมไทยนั้น ศิลปินได้อาศัยสิ่งแวดล้อมในยุคหรือสมัยนั้นๆ เป็นแบบอย่าง หรือประกอบเป็นภาพขึ้นตามเรื่องราวของชาดกบ้าง ตามพุทธประวัติบ้าง โดยใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและแบบแผนทางขนบประเพณีของไทยสอดแทรกไว้ "จิตรกรรมไทยแบบประเพณี" จึงเป็นศิลปะที่มีความประณีตสวยงาม แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความรู้สึก ชีวิตจิตใจและความเป็นไทยที่มีความอ่อนโยน ละมุนละไม สร้างสรรค์ สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

"จิตรกรรมไทยแบบประเพณีในปัจจุบัน" เป็นโครงการหนึ่งในแผนการจัดนิทรรศการหมุนเวียนประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๔ เพื่อเฉลิมฉลองปีแห่งการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติ และวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี องค์อัครราชูปถัมภ์มรดกวัฒนธรรมไทย ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เห็นสมควรจัดแสดงผลงานภาพเขียนจิตรกรรมไทยแบบประเพณีในปัจจุบันของศิลปิน และอดีตนักศึกษาจากสถาบันศิลปศึกษา ที่มีบทบาท

สำคัญในการอนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปะไทย แบบประเพณีรวม ๓ สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยศิลปากร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง และวิทยาลัยช่างศิลป์ กรมศิลปากร โดยนำเสนอผลงานของนักศึกษาที่เคยได้รับทุนการศึกษาจากมูลนิธิ นครานุวัตติวงศ์ ซึ่งเป็นมูลนิธิที่ให้การสนับสนุนการศึกษาทางด้านศิลปะไทยแบบประเพณีไทยโดยเฉพาะ และได้รับเกียรติจากศิลปินผู้มีชื่อเสียงนำผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีในปัจจุบัน อันทรงคุณค่าเข้าร่วมจัดแสดง นอกจากนี้ยังได้ประมวลสาระเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะคุณค่า และวิวัฒนาการของจิตรกรรมไทยแบบประเพณี รวมทั้งวิธีการเขียนภาพจิตรกรรมไทยจัดแสดงในนิทรรศการ ณ ห้องนิทรรศการหมุนเวียน ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ระหว่างวันที่ ๖-๒๓ มีนาคม ๒๕๓๔

ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ขอขอบพระคุณหน่วยงานผู้มีอุปการคุณ และศิลปินทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือและแสดงผลงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีในปัจจุบัน เข้าร่วมจัดแสดงนิทรรศการในครั้งนี้ทำให้การดำเนินโครงการดังกล่าว สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ในอันที่จะเผยแพร่ให้ผู้สนใจ งานศิลปะได้ศึกษา และได้รับความรู้ในงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีในปัจจุบัน ก่อให้เกิดทักษะในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทย และได้ตระหนักในคุณค่า ร่วมกันอนุรักษ์และสร้างผลงานสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติต่อไป

ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

CONTEMPORARY THAI PAINTING IN THE TRADITIONAL STYLE INTRODUCTION

"Contemporary Thai Painting in the Traditional Style" is the first of the 1991 series of arts and culture exhibitions presented by the Thailand Cultural Centre of the Office of the National Culture Commission, Ministry of Education. The present series will concentrate on the theme of Conservation of the Thai Cultural Heritage in honour of Her Royal Highness Princess Maha Chakri sirindhorn who has been universally acclaimed the "Supreme Patroness of the Thai Cultural Heritage". The principle aim for the whole series will be to present the state of the Thai arts in our culture at this point in time.

Traditional Thai painting has been described as an idealistic art form similar to that of many other oriental cultures. Nevertheless, it has special and distinct characteristics which make it unique among Asian cultures. Throughout its history, which spans several centuries, Thai painting has been a means for artists to express their beliefs in mythology, in Buddhism, and in depicting the Thai way of life. The painting style is pictorial and narrative, using flatly rendered colour areas lined with thin outlines. The appearance is essentially two dimensional. Depth is shown, when needed, with variations

in the relative sizes of the figures and their juxtapositions.

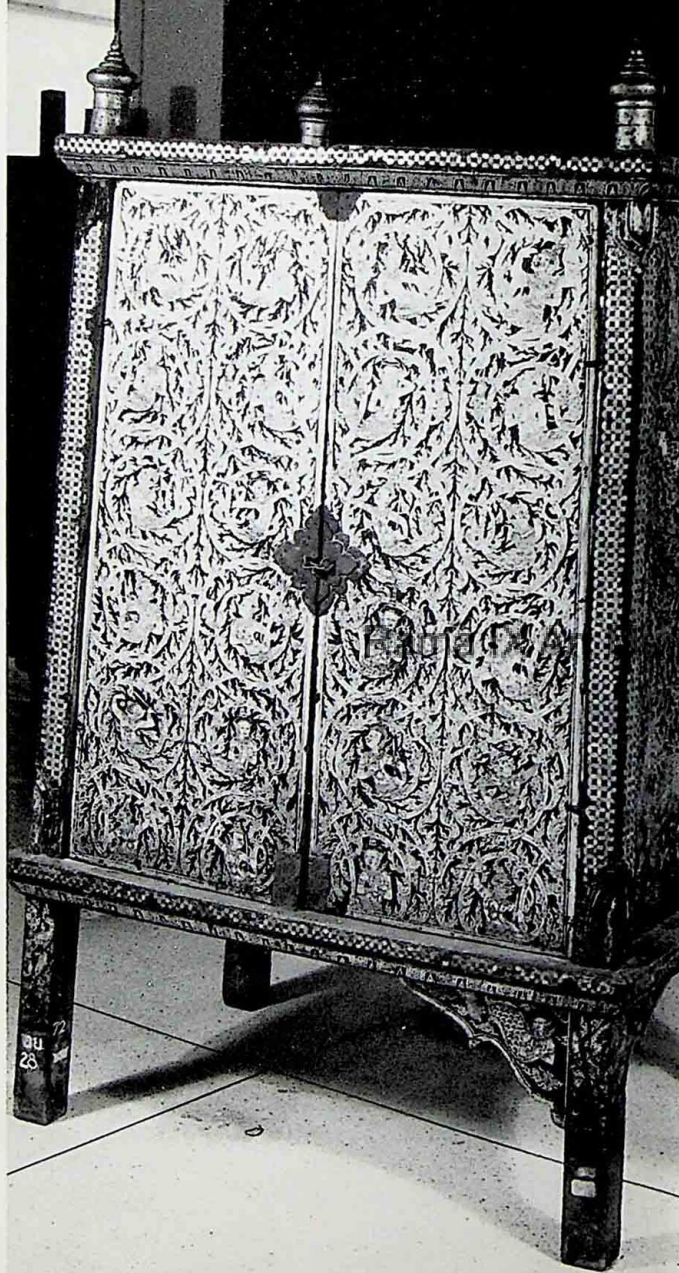
Thai paintings can be seen on the walls of religious buildings and palaces. They used to be executed also on pieces of cloth for display as wall hangings, and on folded paper in the traditional book form. With the advent of the printing press and other reproduction methods, both the wall hanging and book illustration forms of painting have virtually disappeared. Murals, however, are still being painted, albeit rarely because of the fewer number of suitable buildings. In spite of this, painting in the traditional manner is still being taught and is studied in all seriousness. Artists can find work in restoring the existing murals, in painting decorative murals in non-traditional places such as hotels, and in making individually framed paintings. In other words, the art of traditional painting has been adapted to suit the environment of modern living.

Place of honour in the exhibition is given to a rare masterpiece painted by the late Acharn Lert of the Petchburi School of traditional painters. His name is associated with the period of transition from the apprenticeship mode of training in the past to the present academic

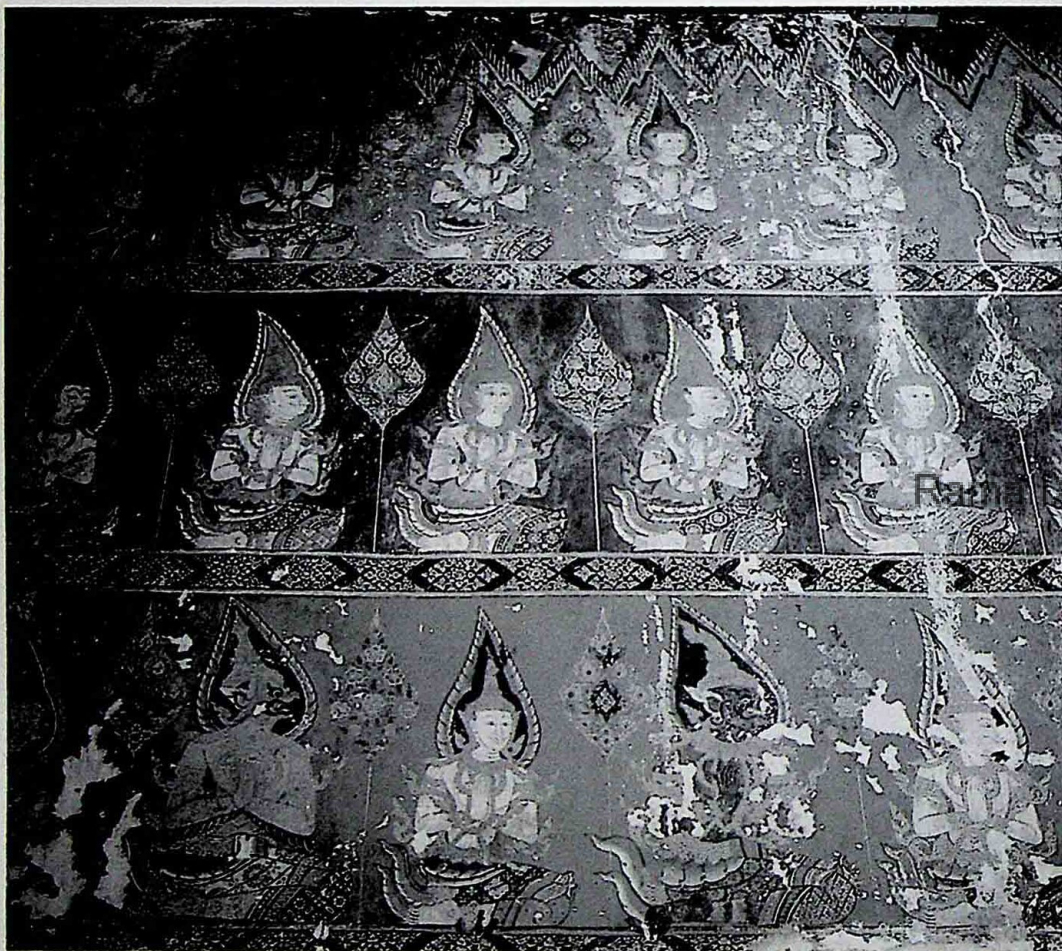
schooling in traditional painting. His son, Acharn Vilai, has officiated over the initiation rites for fine arts students for many years. The central group of works are by invited traditional artists some of whom are living inspirations to the present day trainees.

Traditional painting is being taught in schools all over the country. However, there are only three major institutions where training in this field is being pursued in earnest : Silpakorn University, the College of Fine Arts of the Fine Arts Department, and the Rajamongkol Institute of Technology, Poh Chang Campus. During each academic year, students of all three institutions receive scholarships from the Naris Foundation which was set up in memory of the great traditional artist, H.R.H. Prince Narisaranuvattivongse. In this exhibition, past and present Naris Foundation Scholars have been invited to submit their works which are displayed around the central group.

This collection confirms that the traditional Thai painting style is still of interest to the young artists of today. Although philosophical depth is less intense than in the bygone eras, there is much more variety in creativity and styles. Works by youths exude a confidence which promises many more exciting things to come in the future.

นางสุชาดาถวายข้าวสุกถวาย พระที่นั่งพุทธโสธรบุรี กรุงเทพฯ

เทพชุมนุม พระอุโบสถวัดจุฬาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร

จิตรกรรมไทยแบบประเพณี

ลักษณะโครงสร้างของสังคมไทย มีความผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา ได้ส่งผลทำให้เกิดชนบประเพณี ความเชื่อถือในชนบประเพณีได้ยึดถือเป็นแบบแผนและถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาสอดแทรกอยู่ด้วย ชนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างมีพื้นฐานความคิดที่มาจากความเชื่อเรื่องโชคลาง ความฝัน ผสมกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องกำหนดทำให้เกิดชนบประเพณีทั้งสิ้น

ทรงอุษฐานลอยดาด พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ กรุงเทพฯ

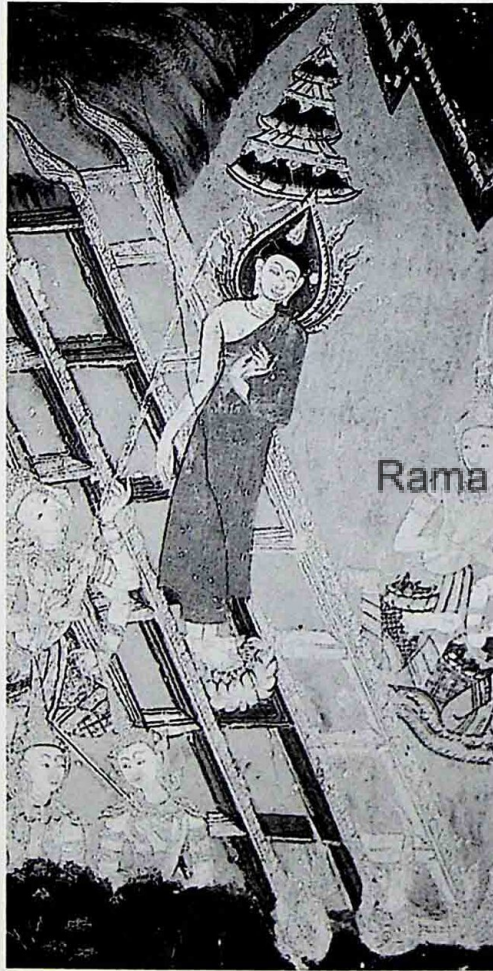

จิตรกรรมฝาผนังจากวัดราชประดิษฐ์ กรุงเทพฯ

จิตรกรรมไทยแบบประเพณี เป็นศิลปะที่มีความประณีตสวยงาม แสดงความรู้ลึกซึ้งจิตใจและความเป็นไทยที่มีความอ่อนโยน สร้างสรรค์สืบต่อกันมาจนได้ลักษณะประจำชาติและรูปแบบเป็นพิเศษนิยมเขียนบนฝาผนังภายในอาคารที่เนื่องในพุทธศาสนา และอาคารที่เนื่องด้วยบุคคลชั้นสูง คือ พระอุโบสถ วิหาร พระที่นั่ง บนแผ่นผ้า (ภาพพระบรม) บนกระดาน (สมุดไทย) นิยมเขียนประดับผนังพระอุโบสถ วิหาร อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประกอบพิธีทางศาสนาและทำบุญสุนทรทาน เพื่ออุทิศถวายเป็นพุทธบูชาทำให้เกิดความสงบขึ้นในจิตใจของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

เป็นศิลปะแบบอุดมคติ (IDIALISTIC ART) ผสมผสานเข้ากับเรื่องราวที่กึ่งลึกลับมหัศจรรย์ (MYTHOLOGY) ซึ่งมีลักษณะเดียวกับงานจิตรกรรมในประเทศแถบตะวันออก เช่น อินเดีย จีน ญี่ปุ่น เป็นต้น คือเป็นภาพจิตรกรรมที่ระบายสีแบบเรียบด้วยสีที่ค่อนข้างสดใส แล้วตัดเส้นเป็นภาพ ๒ มิติ ทำให้ความรู้สึกเพียงด้านกว้างและด้านยาวเท่านั้น จิตรกรรมไทยแบบประเพณีมีลักษณะพิเศษในการจัดวางภาพแบบเล่าเรื่องเป็นตอน ๆ เช่น เขียนภาพพุทธประวัติตอนเสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ภาพพุทธประวัติตอนมารผจญ ภาพจิตรกรรมไทยแบบประเพณีมีวิธีการใช้สีแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัยทั้งสีพูนและสีอกรงค์ โดยเฉพาะการใช้สีหลายสีแบบพูนค่านิยมมากในสมัยรัตนโกสินทร์ ทำให้ภาพจิตรกรรมมีสีสันสวยงามเป็นธรรมชาติมากขึ้น

รูปแบบลักษณะตัวภาพในจิตรกรรมไทย เป็นแบบอุดมคติที่แสดงออกทางความคิดให้สัมพันธ์กับเนื้อเรื่องและความสำคัญของภาพ เช่น รูปเทวดา นางฟ้า กษัตริย์ จะมีลักษณะเด่นงามสง่าด้วยสีลาอันขดข้อย ถ้าเป็นรูปยักษ์มาร ก็แสดงออกด้วยใบหน้าและท่าทางที่บิดเบี้ยวแข็งขัน ส่วนชาวบ้านธรรมดาจะเน้นความรู้สึกออกทางใบหน้า เช่น ตลก ร่าเริง หรือเศร้า ซึ่งภาพชีวิตที่เกี่ยวกับจิตรกรรมไทยนี้จิตรกรได้พยายามถ่ายทอดอารมณ์สอดแทรกความรู้สึกได้อย่างลึกซึ้ง ชวนให้คิดคำนึงเพลิดเพลินกับลีลาการสร้างสรรคและสีสันที่นุ่มนวลอ่อนหวาน อันเป็นเอกลักษณ์ของจิตรกรรมไทย

ส่วนหนึ่งของภาพเสด็จลงจากดาวดึงส์ พระที่นั่งพุทธโสธรวัดสุทัศนเทพวราราม

คุณค่าของจิตรกรรมไทย

ในการสร้างภาพจิตรกรรมไทย ได้ก่อให้เกิดคุณค่าทางศิลปกรรมซึ่งเป็นประโยชน์โดยตรงแล้ว จิตรกรรมไทยยังมีประโยชน์ทางอ้อม ดังจะกล่าวเป็นสังเขปดังนี้

๑. ประโยชน์ในเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในจิตรกรรมฝาผนัง เป็นการบันทึกเรื่องราวในอดีตไว้ไว้น่าสนใจต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

๒. ประโยชน์ในเชิงสถาปัตยกรรม จิตรกรรมฝาผนังหลายแห่งจะมีภาพสิ่งก่อสร้างหรืออาคารประกอบอยู่ด้วย ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการของสถาปัตยกรรมในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

๓. ประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราวทางประเพณี มีปรากฏอยู่ในจิตรกรรมฝาผนัง เช่น ประเพณีการทำบุญ วันขึ้นปีใหม่ ฯลฯ

๔. ประโยชน์ในการบันทึกหรือเป็นตำราทางพุทธศาสนา จิตรกรรมฝาผนังของไทยนิยมเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา ศาสนาพุทธไม่เคยเสื่อมความนิยมไปจากชาติไทยเลย

๕. ประโยชน์จากการอ่านอารมณ์ของศิลปิน ศิลปินจะถ่ายทอดอารมณ์ส่วนลึกของตนลงไปในภาพ ทำให้เราทราบถึงอารมณ์ของศิลปินได้อย่างดี

๖. ประโยชน์ในการแสดงเชื้อชาติ โดยปกติศิลปินจะถ่ายทอดลักษณะท้องถิ่นนิยมหรือชาตินิยมของคนที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ลงในภาพด้วย

๗. ประโยชน์ในเชิงสังคมวิทยา แสดงถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสมัยต่าง ๆ

๘. ประโยชน์ในเชิงวัฒนธรรม เช่นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ทำให้เห็นถึงวัฒนธรรมการแต่งกาย

ของชาวไทยภาคเหนือได้เป็นอย่างดี

๙. ประโยชน์ในการศึกษาเรื่องคตินิยม ทำให้ทราบถึงคตินิยมทางความเชื่อ การดำรงชีวิตของคนในอดีต เป็นการวางตำแหน่งภาพที่ถือปฏิบัติกันมา จนกลายเป็นคตินิยม คือที่ผนังด้านบนตรงข้าพระประธาน (ด้านหน้า) นิยมเขียนพุทธประวัติตอนมารผจญ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ภายในพระอุโบสถวัดสุทัศนเทพวราราม

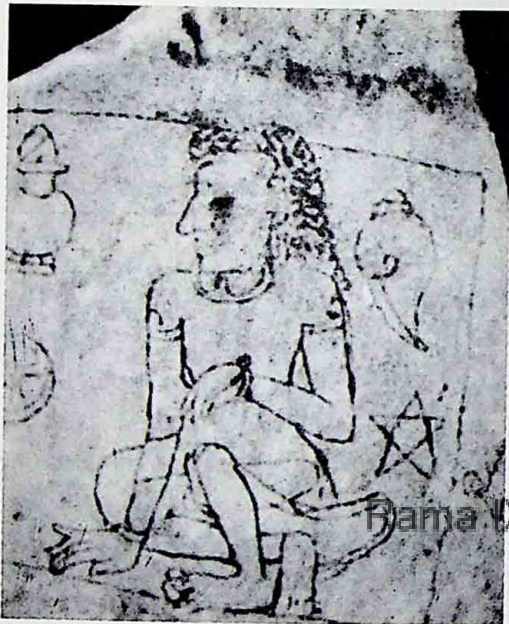
วิวัฒนาการของงานจิตรกรรมไทย

สมัยประวัติศาสตร์

ภาพจิตรกรรมในประเทศไทยเท่าที่พบมีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เนื่องจากดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันนี้เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ซึ่งเรียกสมัยนั้นว่าสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์พวกนี้ได้ทิ้งร่องรอยต่างๆไว้ให้ศึกษา เช่น โครงกระดูก เครื่องมือเครื่องใช้ และผลงานทางด้านศิลปกรรม คือการวาดภาพไว้ตามถ้ำที่ตนอยู่อาศัย และบนภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ภาพจิตรกรรมที่วาดขึ้นในสมัยนั้นเป็นภาพจิตรกรรมประเภทภาพลายเส้นใช้สีเดียวมีลายเรขาคณิต หรือลายกันหอย ลายดอกไม้ ใบไม้ ส่วนที่วาดเป็นรูปคนหรือสัตว์นั้นยังวาดไม่สวยงามนัก จึงจัดเป็นงานศิลปะประเภทแรกเริ่ม (PRIMITIVE ART)

การเขียนภาพในยุคนี้ ใช้วิธีเขียนสีผสมกาวลงบนผาผนังหิน ไม่มีร่องพื้นสำหรับลวดลายที่เขียนบนภาชนะดินเผา เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งซึ่งเขียนด้วยสีดินแดงบนภาชนะดินดิบ เสร็จเรียบร้อยจึงนำไปเผา

สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖) เป็นงานจิตรกรรมเริ่มแรกของสมัยประวัติศาสตร์จิตรกรรมเป็นภาพลายเส้นสลักบนแผ่นหิน แผ่นอิฐ แผ่นโลหะ และลวดลายปูนปั้น โดยเขียนเป็นรูปลวดลาย รูปคนและสัตว์ต่างๆ จิตรกรรมมีอิทธิพลของศิลปะแบบคุปตะของอินเดีย สีที่ใช้เขียนมีสีแดง ดินเหลืองดำ (เขม่า) และขาว (หินปูน) จิตรกรรมบางแห่งในสมัยทวารวดีนี้มีลักษณะน่าสนใจขึ้นพื้นฐานว่าเขียนขึ้นด้วยเทคนิคการเขียนสีปูนเปียก (REAL FRESCO TECHNIQUE)

ภาพลายสลักบนแผ่นหิน สมัยทวารวดี

สมัยศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘) จิตรกรรมฝาผนังในถ้ำศิลปะ จังหวัดยะลา มีรูปแบบและลักษณะของจิตรกรรมแบบศรีวิชัย ถึงแม้จะใช้สีหลายสี คือสีแดง สีน้ำเงิน และสีเหลืองก็ตาม แต่วรรณะของสีเหลืองนั้นมีมากกว่าสีอื่น จึงจัดเป็นจิตรกรรมประเภทสีเอกรงค์ (MONOCHROME) เทคนิคการเขียนภาพเขียนด้วยสีฝุ่นบนพื้นผนังถ้ำที่เตรียมรองพื้นด้วยสีขาว ภาพเรื่องพระพุทธประวัติ ภาพพระพุทธรูปมีลักษณะคล้ายประติมากรรมชาว

สมัยสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐) จิตรกรรม

เป็นเรื่องชาดกและภาพพระพุทธรูป ซึ่งมีลักษณะคล้ายแบบพระพุทธรูปวาดตามลักษณะพระพุทธรูปสุโขทัย คือมีเส้นรอบนอกอ่อนช้อย พระพักตร์เป็นรูปไข่จะเห็นได้ว่าในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๙ นี้ ภาพเขียนของไทยกำลังก่อรูปเป็นแบบของตนเอง เฉพาะพระพุทธรูปนั้นมีลักษณะเป็นไทยแล้ว การเขียนภาพใช้เทคนิคสีฝุ่นผสมกาว วรรณะของสีเป็นเอกรงค์ และปิดทองสีที่ใช้มีสีแดง เหลือง ดำและขาว

สมัยอยุธยา (พ.ศ. ๑๙๖๒-๒๓๑๐) วิวัฒนาการของจิตรกรรมไทยได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยอยุธยา ภาพจิตรกรรมในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดีย จีน และได้รับอิทธิพลสืบเนื่องมาจากสมัยทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี และสุโขทัย สามารถจัดแยกเป็น ๓ ยุคดังนี้

ยุคที่ ๑ (พ.ศ. ๑๙๙๕-๒๐๓๑) จิตรกรรมฝาผนังมีรูปแบบเป็นภาพเทวดาขนาดเล็ก อาจทำตามแบบภาพในสมุดไตรภูมิ นิยมเขียนภาพพระพุทธรูป พระสาวกชาดกพระโพธิสัตว์ และลวดลายประดับแบบต่างๆ วรรณะของสีเป็นเอกรงค์ สีที่ใช้มีแดง เหลือง ดำ ขาว และปิดทอง การเขียนภาพใช้เขียนด้วยสีฝุ่นผสมกาวและมีจุดประสงค์ในการสร้างขึ้นเพื่อการกราบไหว้บูชา

ยุคที่ ๒ (พ.ศ. ๒๐๓๔-๒๑๗๒) จิตรกรรมเป็นสีเอกรงค์ นิยมเขียนตามแบบเดิม คือ เขียนภาพพระพุทธรูป พระสาวกพระโพธิสัตว์ พระอดีตพุทธชาดก และลวดลายต่างๆ พื้นหลังเป็นสีอ่อน ภาพเขียนเป็นแบบ ๒ มิติ แบบราบ เขียนสีบาง ร่องพื้นบาง บางแห่งไม่มีร่องพื้น สีที่ใช้มี ๔ สีเหมือนเดิม และมีสีแดงชาดเพิ่มขึ้นอีก ๑ สี ลักษณะจิตรกรรมมีอิทธิพลศิลปะอู่ทอง และลพบุรีผสมอยู่มาก

แผ่นหินจารเป็นเรื่องชาดก มีข้อความจารึกด้วยอักษรสมัยสุโขทัย ศิลปะสุโขทัย จากวัดศรีชุม สุโขทัย

ยุคที่ ๓ (พ.ศ. ๒๑๗๗-๒๓๑๐) งานช่างศิลปกรรมของอยุธยาได้เจริญขึ้นอย่างมาก เนื่องจากมีการติดต่อกับชาวต่างประเทศ และได้รับเอาความเจริญทางด้านศิลปวิทยาการ ตลอดจนงานวัสดุและเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในงานช่างไทย จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นหลายอย่างในจิตรกรรมไทย คือ

- จิตรกรรมเดิมเป็นสีเอกรงค์ (MONOCHROME) เปลี่ยนเป็นพหุรงค์ (POLYCHROME) มีสีเขียวอ่อน ดินเขียว ฟ้ำ และม่วง เพิ่มขึ้น

- ภาพเป็น ๒ มิติตามเดิม แต่พื้นหลังของภาพและทิวทัศน์มีความลึกไกลเป็นทัศนียภาพแบบภาพเขียนจีน ภาพต้นไม้และสายน้ำมีลักษณะอ่อนไหวเลื่อนไหล

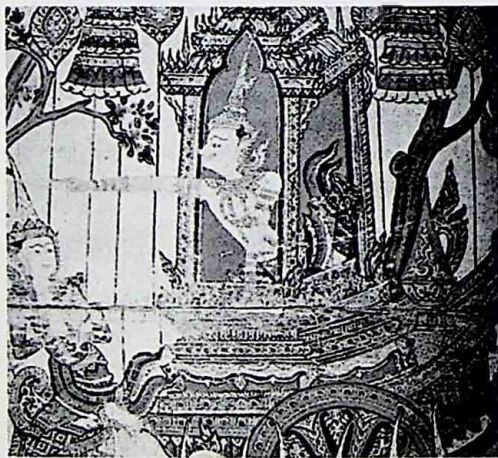
- มีภาพชาวต่างประเทศและเรือเดินสมุทรชาติต่างๆ เป็นภาพแปลกใหม่ในจิตรกรรมไทยแต่เป็นภาพที่เขียนขึ้นจากความเป็นจริงในยุคนั้น

ตู้พระธรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา พิกัดภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

สมัยธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕) ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการตั้งกรุงธนบุรี จิตรกรรมไทยกำลังเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะจิตรกรรมที่ปรากฏอยู่ในสมุดภาพเรื่องไตรภูมิ ฉบับกรุงธนบุรี ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๑๙

ลักษณะการจัดภาพและรูปร่างของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในสมุดภาพเรื่องไตรภูมิ ฉบับกรุงธนบุรีได้เป็นไปตามลักษณะและกฎเกณฑ์ของจิตรกรรมไทย เรื่องราวที่เขียนมีทั้งพุทธประวัติและชาดกต่าง ๆ การเขียนจะเขียนแต่เฉพาะตอนที่สำคัญของแต่ละเรื่อง การจัดภาพจะแยกออกเป็นตอน ๆ ส่วนรูปที่เป็นปราสาทราชวัง และวิมานต่าง ๆ ยังคงเป็นไปตามความคิดทางอุดมคติมากกว่าที่จะให้เหมือนตามแบบสถาปัตยกรรม ส่วนที่เป็นสามัญชนและภูเขาดันไม้ ก็เขียนตามความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อม ในสมัยนั้นสีที่ใช้ยังคงมีน้อยเพียงสีแดง ดำ เขียว เหลือง เท่านั้น

จิตรกรรมในสมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงธนบุรี

IX Art Museum Foundation

สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๓๒๕-ปัจจุบัน) ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีการสร้างวัดวาอารามขึ้นใหม่มากมาย จึงเกิดการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังขึ้นประดับโบสถ์ วิหาร กันมากจนเกิดสกุลช่างที่สำคัญขึ้นหลายสกุล จิตรกรรมดำเนินตามแบบอย่างจิตรกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย วาระของสีใช้สีสดจัดและตัดกันแรงกล้ำมืองค์ประกอบของกลุ่มภาพทั้งดงาม และมีรายละเอียดที่วิจิตรประณีตเป็นพิเศษ และในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ นี้งานจิตรกรรมของไทยมีความเจริญสูงสุด ถือว่าเป็นยุคคลาสสิกของจิตรกรรมไทย จิตรกรรมฝาผนังสมัยนี้ปรากฏอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั้งในพระนครและวัดต่างจังหวัดด้วย เช่น จิตรกรรมฝาผนังในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์จิตรกรรมฝาผนังในวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพฯ จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดสุวรณราม ธนบุรี จิตรกรรมฝาผนังในวิหาร

จัตุรัสในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น จิตรกรรมในสมัยรัชกาลที่ ๑-๓ ช่างเขียนได้รับแรงบันดาลใจจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เช่น เหตุการณ์บ้านเมือง ชีวิตความเป็นอยู่ สังคม ประเพณี การแต่งกาย ลักษณะบ้านเรือน วัดวาอาราม ปราสาทพระราชวัง ธรรมชาติ และหมู่สัตว์ต่าง ๆ เป็นแบบในการสร้างสรรค์ภาพเขียน ทำให้จิตรกรรมมีลักษณะพิเศษคือ สีพื้นเป็นสีเข้ม ภาพคนและสถาปัตยกรรมเด่นออกมาเป็นกลุ่ม ๆ ใช้สีจัด และนิยมใช้สีตรงข้ามตัดกันอย่างรุนแรง แต่น้ำหนักของสีที่ตัดกันนั้นประสานกันอย่างกลมกลืน และเพิ่มความละเอียดประณีตในส่วนที่เป็นลวดลายเครื่องประดับยิ่งขึ้น

จิตรกรรมสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ช่างเขียนได้รับอิทธิพลของศิลปะทางตะวันตก โดยการนำเอาวิธีการตามแบบวิทยาศาสตร์มาใช้ และการ

จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพฯ มีมือช่างครั้งรัชกาลที่ 3

จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถพุทธสถาน พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ มีมือช่างครั้งรัชกาลที่ 2

เขียนภาพแบบเหมือนจริงโดยอาศัยหลักทัศนวิทยา (PERSPECTIVE) ของชาวตะวันตกมาผสมเข้ากับลักษณะของจิตรกรรมไทยทำให้ภาพจิตรกรรมที่เขียนขึ้นใหม่นี้ขาดลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมไป เกิดเป็นจิตรกรรมที่มีลักษณะผสมระหว่างรูปแบบของจิตรกรรมตะวันตกและจิตรกรรมประจำชาติของไทย ซึ่งปรากฏอยู่ตามฝาผนังพระอุโบสถหลายแห่ง เช่น ที่วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ ที่วัดเขาวัง เพชรบุรี และที่ระเบียงคดวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นต้น การใช้หลักทางด้านวิทยาศาสตร์กับภาพไทยโบราณนั้นทำให้สูญเสียความงามและลักษณะของไทยซึ่งทำสืบเป็นประเพณีติดต่อกันมานาน

ช่างไทยหรือจิตรกรไทยในอดีตนั้น มีความมุ่งมั่นที่จะเนรมิตสร้างสรรค์งานจิตรกรรมขึ้นด้วยความประสงค์ที่จะอุทิศถวายเป็นพุทธบูชา และต้องการให้ภาพจิตรกรรมเป็นสื่อที่ช่วยเพิ่มความเข้าใจให้แก่พุทธศาสนิกชนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ชาดกและพระธรรมของพระศาสนา อีกทางหนึ่ง การเขียนภาพจิตรกรรมของจิตรกรมุ่งไปที่บุญกุศลมิได้หวังอามิสสินจ้างใด ๆ ภาพจิตรกรรมจึงเกิดขึ้นจากความศรัทธากำลังความคิดและความสามารถอย่างสูงของจิตรกรไทยที่ได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างยิ่งที่จะคิดประดิษฐ์รูปร่างการใช้สี การจัดวางองค์ประกอบ ที่เป็นลักษณะพิเศษของจิตรกรรมไทยโดยอาศัยเวลานานนับศตวรรษ จนวิวัฒนาการมาเป็นลำดับจนเจริญสูงสุดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและได้เสื่อมลงในสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา โดยรับเอาอิทธิพลของศิลปะตะวันตกเข้ามาผสมกับภาพจิตรกรรมไทย ทำให้เกิดลักษณะครึ่ง ๆ กลาง ๆ ระหว่างความเป็นศิลปะตะวันตก และศิลปะประจำชาติ ในที่สุดเมื่อศิลปะตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทำให้ช่างไทยหันไปสนใจแบบ

อย่างของศิลปะตะวันตก ละทิ้งจิตรกรรมไทยตามแบบอย่างดั้งเดิมหมดสิ้น ยิ่งเมื่อมีการตั้งโรงเรียนศิลปะขึ้นศึกษาศิลปะตามแบบอย่างของศิลปะในสมัยรัชกาลที่ ๖ งานจิตรกรรมไทยตามแบบประเพณีดั้งเดิมของไทยก็ถูกกลืนไปจากความทรงจำของจิตรกรไทย

ปัจจุบันได้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน เห็นความสำคัญของจิตรกรรมไทยเพื่อดำรงรักษาไว้ให้เป็นมรดกศิลปะไทย ได้จัดสอนวิชาทางด้านจิตรกรรมไทย เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง วิทยาลัยช่างศิลป์ กรมศิลปากร เป็นต้น ส่วนในภาคเอกชน มีสถาบันที่เห็นความสำคัญของจิตรกรรมไทย มอบทุนการศึกษาแก่นักศึกษาที่สนใจและความสามารถทางด้านงานจิตรกรรมไทยสืบต่อไป เช่น ทุนนิรศรานุกุลดิวงศ์ เป็นต้น

Rama IX Art Museum Foundation

ศิลป์รับเชิญ...

เลิศ พ่วงพระเดช

ชื่อภาพ : ไม่มีชื่อ

ขนาด : 90 x 67.5 ซม.

LERT PUANGPRADECH

title : *Untitled*

size : 90 x 67.5 cm.

X Art Museum Foundation

เฟื้อ หริพิทักษ์

ชื่อภาพ : วัดปราสาท

ขนาด : 110 x 80 ซม.

เทคนิค : สีฝุ่น

FUA HARIPITAK

title : *Wat Prasat*

size : 110 x 80 cm.

Technic : Tempera